

Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego
Sąd Apelacyjny w Szczecinie
Prokuratura Apelacyjna w Szczecinie
Wojewódzki Sąd Administracyjny w Szczecinie

ACTA IURIS STETINENSIS 7

ZESZYTY NAUKOWE UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO NR 834

Szczecin 2014

Komitet Redakcyjny

dr hab. Zbigniew Kuniewicz prof. US – Dziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego

Ryszard Iwankiewicz – Prezes Sądu Apelacyjnego w Szczecinie

Grzegorz Jankowski – Prezes Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie

Józef Skoczeń – Prokurator Apelacyjny

Maciej Żelazowski – Sędzia Sądu Apelacyjnego w Szczecinie, Wiceprezes Sądu Apelacyjnego w Szczecinie

Arkadiusz Windak – Sędzia Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie, Przewodniczący II Wydziału

Tadeusz Kulikowski – Zastępca Prokuratora Apelacyjnego

dr hab. Marek Andrzejewski prof. US – Redaktor naukowy

Szymon Słotwiński – Sekretarz redakcji

Rada Naukowa

prof. dr hab. Roman Hauser – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu | prof. dr hab. Andrzej Jakubecki – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie | prof. dr hab. Andrzej Marciniak – Uniwersytet Łódzki | prof. dr hab. Mirosław Nazar – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie | prof. dr hab. Zbigniew Ofiarski – Uniwersytet Szczeciński | dr hab. Adam Olejniczak prof. UAM – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu | dr hab. Lech Paprzycki – Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie | prof. dr hab. Władysław Rozwadowski – Uniwersytet Szczeciński | prof. dr hab. Tadeusz Smoczyński – Uniwersytet Szczeciński, Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk | prof. dr hab. Roman Wieruszewski – Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk | prof. dr hab. Bronisław Ziemanin – Uniwersytet Szczeciński | Rosario Sapienza, Full Professor of International and European Law – The University of Catania School of Law | Ashok R. Patil, Prof. dr L.L.M., Ph.D. – National Law School of India University, Bangalore, Karnataka State (India) | Fursa Svetlana Yaroslavovna, prof. dr hab. honoured lawyer of Ukraine | Svitlana Yaroslavivna Fursa, prof. dr hab. honoured lawyer of Ukraine | Henry Zhuhao Wang, Assistant Professor – China University of Political Science and Law | Prof. habil. dr. Vytautas Nekrosius – Uniwersytet Wileński | Dr John Sorabji – University College, London | José García-Añón, Ph.D. in Law, Full Professor, School of Law – University of València (Spain) | Terekhova Lydia, Professor, Doctor of Law, Omsk state University, Faculty of Law | Masahiko Omura, Doctor of Law, Professor at Chuo University Law School (Tokyo, Japan) | Elena Kudryavtseva, Professor, Law Faculty of Moscow State University | Alexandre Freitas Câmara, Professor Emeritus and Head of Civil Procedure Department at Rio de Janeiro Judicial School | Jayesh Rathod, Associate Professor of Law – American University Washington College of Law | Rett R. Ludwikowski, Ph.D., Professor of Law, Columbus School of Law – The Catholic University of America | Lilia Abramchik, Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor – Yanka Kupala State University of Grodno (Belarus) | Prof. dr. Frieder Dunkel, Universität Greifswald | Prof. Emilio Castorina, University of Catania

Lista recenzentów znajduje się na stronie internetowej zeszytu naukowego | <http://wpiaus.pl/actaiuris>

Redaktor naukowy | dr hab. Marek Andrzejewski prof. US

Redaktor tematyczny | Szymon Słotwiński

Redaktor językowy | Joanna Dżaman

Korektor | Joanna Grzybowska

Skład komputerowy | Iwona Mazurkiewicz

Publikacja została wydana dzięki wsparciu finansowemu

Sądu Apelacyjnego, Prokuratury Apelacyjnej, Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego

Wersja papierowa jest wersją pierwotną

Pełna wersja publikacji <http://wpiaus.pl/actaiuris>

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne online w międzynarodowej bazie danych

The Central European Journal of Social Sciences and Humanities, <http://cejsh.icm.edu.pl>

© Copyright by Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2014

ISSN 1640-6818 | ISSN 2083-4373

WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO

Wydanie I. Ark. wyd. 10,5. Ark. druk 13,3. Format B5. Nakład 196 egz.

SPIS TREŚCI

ORZECZNICTWO SĄDÓW SZCZECIŃSKICH

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie II Wydział Karny z dnia 20 listopada 2013 r., sygn. akt II AKzW 1196/13.....	7
Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 17 stycznia 2013 r., sygn. akt III AUa 653/12	11

PRAWO ADMINISTRACYJNE

Marek Górski, Anna Barczak – Prawo dostępu do informacji o środowisku i jego ochronie jako element realizacji zasady demokratycznego państwa prawnego	47
Aleksandra Monarcha-Matlak – Publiczne prawa podmiotowe a obowiązki i uprawnienia	69
Wojciech Bożek – Oplata prowizyjna od poręczeń i gwarancji udzielanych przez Skarb Państwa	83
Małgorzata W. Greßler – Wykładnia terminu „swoboda przedsiębiorczości”(art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej) w świetle wybranego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej	103

PRAWO CYWILNE MATERIALNE I PROCESOWE

Aleksandra Klich – Zwolnienie od kosztów sądowych w praktyce. Komentarz do Postanowienia Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 7 lutego 2014 r. (sygn. III APz 2/14).....	129
--	-----

Tomasz Radkiewicz – Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 9 maja 2013 r., I ACa 132/13	141
Monika Futrzyńska-Mielcarzewicz, Szymon Slotwiński – Węzłowe zagadnienia zarządu majątkiem wspólnym. Analiza dogmatyczno-prawna. Część I – zagadnienia ogólne	153

PRAWO KARNE MATERIALNE I PROCESOWE

Konrad Burdziak – Glosa do Wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 28 lutego 2013 r., sygn. II AKa 12/13	169
Marta Brzezińska – Gwarancje oskarżonego w postępowaniu ze stosunków międzynarodowych.....	183

VARIA

Wojciech Bożek – Sprawozdanie ze Zjazdu Katedr Prawa Finansowego i Katedr Prawa Podatkowego.....	205
---	-----

Aleksandra Klich

Uniwersytet Szczeciński

**ZWOLNIENIE OD KOSZTÓW SĄDOWYCH W PRAKTYCE
KOMENTARZ DO POSTANOWIENIA
SĄDU APELACYJNEGO W SZCZECINIE
Z DNIA 7 LUTEGO 2014 R. (SYGN. III APZ 2/14)**

Streszczenie

Opracowanie ma na celu omówienie instytucji zwolnienia od kosztów sądowych, stanowiącej gwarancję dostępu do sądu w sprawach cywilnych w polskim systemie prawnym. Autorka zwraca także uwagę na istotną rolę instytucji zwolnienia od kosztów sądowych ze względu na zapewnienie bezpieczeństwa prawnego osobom zagrożonym wykluczeniem prawnym.

Podstawę rozważań autorki stanowi Postanowienie SA w Szczecinie z dn. 7 lutego 2014 r. (sygn. III APz 2/14). Opierając się na tym postanowieniu, autorka przedstawia zasady dopuszczalności zwolnienia od kosztów sądowych, wymogi przewidziane dla wniosku sporządzanego przez osobę ubiegającą się o zwolnienie od kosztów, a także zasady dokonywania oceny sądu w odniesieniu do zakresu częściowego zwolnienia od kosztów sądowych.

Słowa kluczowe: postępowanie cywilne, zwolnienie od kosztów sądowych, prawo do sądu

Zagadnienia wprowadzające

Sądowe postępowanie cywilne współcześnie cechuje się odpłatnością, z czym jednoznacznie jest związana bariera o charakterze finansowym, która może mieć bezpośredni wpływ na ograniczenie prawa dostępu do sądu. Odpłatność wymiaru sprawiedliwości oznacza, iż podmiot dochodzący lub zamierzający wstąpić na drogę sądową celem ochrony swoich praw jest zobowiązany ponieść odpowiednie koszty. Jednocześnie jednak możliwość korzystania z wymiaru sprawiedliwości nie może być uzależniona wyłącznie od sytuacji finansowej osób poszukujących ochrony. Stanowisko to znajduje również wyraźne odzwierciedlenie w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, które podkreśla, że wysokie koszty postępowania sądowego mogą stanowić ograniczenie prawa do sądu dla skarżących, którzy ponoszą koszty adwokackie i koszty sądowe. Wysokość każdej opłaty sądowej musi być relatywizowana do okoliczności konkretnej sprawy, w tym możliwości finansowych skarżącego¹.

Zwolnienie od kosztów sądowych stanowi jeden z elementów konstytucyjnie zagwarantowanego prawa do sądu, będąc jednocześnie fundamentalną gwarancją podstawowych praw jednostki. Zastosowanie tej instytucji daje poczucie bezpieczeństwa osobom zagrożonym wykluczeniem prawnym przede wszystkim z uwagi na niekorzystną sytuację majątkową. W konsekwencji obowiązek ponoszenia kosztów nie ma charakteru bezwzględny. Sąd, dokonując obiektywnej oceny zasadności wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych, rozstrzyga te kwestie w odniesieniu do indywidualnej sytuacji wnioskodawcy majątkowej i rodzinnej. Orzekaniu o zwolnieniu od kosztów sądowych powinna towarzyszyć skrupulatność w działaniu sądu, zwłaszcza wtedy, gdy rozstrzyga tę kwestię negatywnie dla wnioskodawcy. Jak zauważa P. Pogonowski, odrzucenie lub oddalenie wniosku powinno być należycie uzasadnione, co ma zapobiec potraktowaniu go jako faktyczne odmówienie stronie prawa do sądu².

Zakres zwolnienia może obejmować wszystkie koszty sądowe bądź ich część. Zwolnieniu od kosztów sądowych na mocy orzeczenia sądu można

¹ P. Hoffmański, A. Wróbel, w: *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Tom I. Komentarz do art. 1–18*, red. L. Garlicki, Warszawa 2010, s. 294.

² P. Pogonowski, *Realizacja prawa do sądu w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2005, s. 47. Por. A. Gajda, *Prawo do sprawiedliwej procedury sądowej wobec odmowy zwolnienia od kosztów sądowych ze względu na brak obowiązku ich uiszczenia*, w: *Trzecia władza. Sądy i trybunały w Polsce. Materiały Jubileuszowego L Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego. Gdynia, 24–26 kwietnia 2008 roku*, red. A. Szmyt, Gdańsk 2008, s. 306 i n.

przypisać podmiotowy charakter ze względu na to, iż kryterium determinującym jest w tym przypadku sytuacja podmiotu wnoszącego o zwolnienie. Zwolnienie z mocy ustawy ma natomiast charakter przedmiotowy w takich sytuacjach, gdy sytuacją je uzasadniająca jest realizowane przez wnioskodawcę roszczenie, niezależnie od tego, jaki podmiot z nim występuje³. Komentowane postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie odnieść należy wprost do podmiotowego zwolnienia od kosztów sądowych, uwzględniającego sytuację majątkową wnioskodawcy.

Zwolnienie od kosztów sądowych – przebieg postępowania

W przedmiotowym postępowaniu powód wniósł pozew o zapłatę 89 100,00 dol. (wartość przedmiotu sporu oznaczono na kwotę 275 997,00 zł), wnosząc jednocześnie o zwolnienie od kosztów sądowych w całości. Nadmienić w tym miejscu należy, że kosztami postępowania cywilnego określić należy koszty sądowe, koszty działania pełnomocnika, a także koszty uczestnictwa – działania strony. Pierwsze z nich – kluczowe w niniejszym rozstrzygnięciu sprawy – to jest koszty sądowe, zgodnie z art. 2 Ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (dalej: u.k.s.c.)⁴, obejmują opłaty i wydatki. Obciążają one strony postępowania w sprawach cywilnych. Do ich uiszczenia obowiązana jest strona, która wnosi do sądu pismo podlegające opłacie, której w omawianym stanie faktycznym podlega pozew wniesiony przez powoda (art. 3 u.k.s.c.). W związku z majątkowym charakterem roszczenia, powód w niniejszym postępowaniu był zobowiązany wnieść opłatę stosunkową od pozwu w wysokości 5% wartości przedmiotu sporu, w omawianym przypadku – 13 800,00 zł. Powód, wnosząc o zwolnienie od kosztów sądowych w całości, nie ograniczał przedmiotu zwolnienia jedynie do kosztów sądowych, wobec czego zakres tego wniosku należy odnieść również do pozostałych kosztów niezbędnych do obrony swoich praw przed sądem.

Zwolnienie od kosztów sądowych możliwe jest *ex lege* lub na wniosek, a jego zakres – jak już wspomniano – może być częściowy lub całkowity. W przypadku, gdy o zwolnienie od kosztów ubiega się osoba fizyczna, jej obowiązkiem

³ J. Stasiak, *Zwolnienie od kosztów sądowych*, Warszawa 2010, s. 29.

⁴ T.j. Dz.U. 2010, nr 90, poz. 594 ze zm.

jest wykazanie, że nie jest w stanie ich ponieść bez uszczerbku dla koniecznego utrzymania siebie i rodziny (art. 102 ust. 1 u.k.s.c.).

Powód – w przywołanej sprawie – wraz z wnioskiem o zwolnienie od kosztów dołączył oświadczenie o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania, co świadczy o tym, że uczynił zadość wymogom formalnym tego wniosku. Zgodnie z art. 102 ust. 1 u.k.s.c. oświadczenie takie należy sporządzić według ustalonego wzoru. Nie jest konieczne jego sporządzanie na urzędowym formularzu. W świetle stanowiska judykatury, wzór oświadczenia nie jest formularzem przewidzianym dla innych sytuacji, lecz wskazaniem zakresu informacji potrzebnych do rozstrzygnięcia wniosku⁵. Treściowy zakres tego oświadczenia musi jednoznacznie odzwierciedlać informacje wskazane w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 stycznia 2006 r. w sprawie oświadczenia o stanie rodzinnym majątku, dochodach i źródłach utrzymania osoby fizycznej ubiegającej się o zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu cywilnym⁶.

Przewodniczący sądu zarządzeniem wezwał powoda do uzupełnienia przedmiotowego wniosku o dodatkowe wyjaśnienia z uwagi na występujące braki w treści wniosku. Działanie sądu było uzasadnione brzmieniem art. 102 ust. 1 zd. trzecie – w przypadku braku wszystkich wymaganych danych stosuje się odpowiednio przepisy art. 130 Kodeksu postępowania cywilnego⁷.

Jak podnosi się w literaturze, aby wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych został uwzględniony, muszą być spełnione warunki formalne, warunki dopuszczalności i warunki zasadności wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych. O ile warunki formalne pisma procesowego nie budzą wątpliwości, są bowiem wyrażone wprost zarówno w art. 126 k.p.c., określającym elementy obligatoryjne i fakultatywne pisma procesowego, jak i w art. 102 ust. 2 oraz art. 105 u.k.s.c., odnoszących się do strony formalnej wniosku, o tyle kwestie związane z dopuszczalnością czy zasadnością wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych mogą wydawać się niejednoznaczne. Zdaniem J. Stasiaka, do warunków dopuszczalności wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych zakwalifikować należy – w oparciu o legitymację danego podmiotu do postępowania będącego w toku: a) konieczność realnego obowiązku uiszczania kosztów sądowych; b) zachowanie terminu do złożenia wniosku; c) w razie wcześniejszego oddalenia wniosku

⁵ Por. Postanowienie SN z dn. 27.09.2012 r., III CZ 69/12, Lex nr 1232786.

⁶ Dz.U. 2006, nr 27, poz. 200; por. Postanowienie SN z dn. 23.03.2007 r., V CZ 11/07, OSNC 2008, nr 3, poz. 38.

⁷ T.j. Dz.U. 2014, poz. 101.

o zwolnienie od kosztów sądowych – oparcie kolejnego wniosku na innych okolicznościach; d) brak istnienia w sprawie którejkolwiek z przyczyn niedopuszczalności powództwa⁸.

Zarządzenie w przedmiocie uzupełnienia wniosku należy odnieść pośrednio do trzeciego rodzaju warunków, jakie spełniać ma wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, to jest warunków zasadności samego wniosku. W trybie przewidzianym dla wzywiania strony do uzupełniania pism procesowych na gruncie art. 130 k.p.c. wezwano, *de facto*, powoda do przedstawienia dodatkowych informacji, które uzasadnić miały istnienie u wnioskodawcy sytuacji, w której nie jest on w stanie ponieść kosztów sądowych bez uszczerbku dla koniecznego utrzymania siebie i rodziny (art. 102 ust. 1 u.k.s.c.). Działanie sądu w tym zakresie charakteryzowała wnikliwość, jeśli chodzi o ustalenie zasadności dochodzonego przez powoda roszczenia, co pozostaje w zgodzie z art. 109 u.k.s.c., zgodnie z którym sąd, w razie powzięcia wątpliwości co do rzeczywistego stanu majątkowego strony domagającej się zwolnienia od kosztów sądowych, może zarządzić stosowne dochodzenie. Zarządzenie dochodzenia w tym trybie możliwe jest także, gdy informacje przedstawione przez wnioskodawcę nie są jednoznacznie klarowne. Jak podkreśla się w orzecznictwie, niejasności czy też braki w oświadczeniu złożonym w trybie art. 102 ust. 2 u.k.s.c. nie mogą wywoływać ujemnych skutków dla strony⁹. Jak zauważył A. Zieliński, użyte przez ustawodawcę w art. 109 ust. 1 u.k.s.c. sformułowanie „może” nie oznacza dowolności. Jego zdaniem należy je traktować jako obligatoryjne działanie sądu, jeżeli wątpliwości co do istotnego stanu majątkowego strony są zasadne¹⁰. W omawianym stanie faktycznym wezwano powoda do uzupełnienia wniosku o dodatkowe wyjaśnienia, czyniąc zadość temu obowiązкови.

Ponadto Sąd Okręgowy w Szczecinie zwrócił się do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o nadesłanie akt dotyczących świadczeń pobieranych przez powoda. Po ich otrzymaniu, sąd dysponował kompleksowymi informacjami na temat rzeczywistych dochodów i innych źródeł utrzymania powoda, co jednoznacznie pozwoliło na weryfikację prawdziwości zawartych w złożonym przez niego

⁸ J. Stasiak, *Zwolnienie od kosztów sądowych...*, s. 97 i n.; M. Sorysz, *Zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu cywilnym – zagadnienia wybrane*, „Monitor Prawniczy” 2011, nr 4, s. 230–232; A. Siwek, *Zwolnienie przez sąd od kosztów sądowych w sprawach cywilnych*, „Monitor Prawniczy” 2000, nr 8, s. 525 i n.

⁹ Por. Postanowienie SN z dn. 22.11.1973 r., I CZ 163/73, Lex nr 7343.

¹⁰ A. Zieliński, *Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Art. 98–124 KPC. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 443.

oświadczeniu, załączonym do wniosku o zwolnienie od kosztów. Sąd pierwszej instancji na podstawie danych przedstawionych przez ZUS dokonał całościowej analizy wysokości zarobków i pobieranych przez powoda świadczeń. Sąd w postanowieniu uwzględniającym częściowo wniosek powoda o zwolnienie od kosztów postępowania zwolnił go od opłaty od pozwu ponad kwotę 2000,00 zł, a w pozostałym zakresie wniosek oddalił. Zdaniem sądu, powód powinien podjąć próbę choćby częściowego zgromadzenia środków niezbędnych na uiszczenie opłat w postępowaniu sądowym. Sąd ustalił, że powód ma niewielkie, ale stałe źródło dochodu w postaci renty. Ponadto jego stan zdrowia nie pozbawia go możliwości podjęcia pracy odpowiadającej poziomowi jego kwalifikacji. Zdaniem sądu pierwszej instancji, powód ma możliwość dodatkowego (oprócz poboru renty) zarabkowania, czego jednak nie czyni. Sąd zwrócił także uwagę na polepszenie się sytuacji rodziny powoda od momentu wytoczenia powództwa do dnia, w którym powód złożył dodatkowe wyjaśnienia, co było związane z zatrudnieniem małżonki powoda na stałe. Okoliczności podniesione przez Sąd Okręgowy w Szczecinie względem powoda, uzasadniające oddalenie wniosku w pozostałym zakresie, odnosiły się do nieujawnienia informacji o świadczeniu pracy przez powoda na podstawie umowy-zlecenia. Sytuacja ta negatywnie wpłynęła na wiarygodność twierdzeń przedstawionych przez powoda we wniosku. Jednocześnie sąd pierwszej instancji zauważył, iż nie wniósł on o ustanowienie pełnomocnika z urzędu, był bowiem reprezentowany przez pełnomocnika z wyboru. Zdaniem sądu świadczy to o możliwości zgromadzenia środków na finansowanie działań profesjonalnego pełnomocnika. Mimo tych okoliczności, sąd pierwszej instancji, zważając na stosunkowo niskie dochody powoda i jego małżonki, ocenił możliwość wniesienia opłaty od pozwu w wysokości 13 800,00 zł za nadmierne obciążenie finansowe, wobec czego zarządził częściowe zwolnienie od opłaty od pozwu.

W zażaleniu na postanowienie sądu pierwszej instancji pełnomocnik powoda zaskarżył rozstrzygnięcie poprzez naruszenie art. 101 ust. 1 i art. 102 ust. 1 u.k.s.c. Jego zdaniem, analiza sytuacji majątkowej powoda uzasadniała całkowite zwolnienie od obowiązku ponoszenia kosztów postępowania, ewentualnie zwolnienie go od opłaty od pozwu w całości. Jak podniósł pełnomocnik powoda, bilans miesięcznych dochodów równoważy się z wysokością wydatków, wobec czego wnioskodawca nie ma możliwości czynienia oszczędności. Pełnomocnik powoda wskazał także na brak odpłatnego charakteru jego udziału w postępowaniu, jego honorarium nie zostało bowiem pokryte przez powoda, ale przez

organizację działającą na rzecz marynarzy poszkodowanych w wyniku wypadku na morzu.

Zakres częściowego zwolnienia od kosztów sądowych a stanowisko Sądu Apelacyjnego w Szczecinie

Sąd Apelacyjny w Szczecinie, postanowieniem z 7 lutego 2014 r. (sygn. III APz 2/14) uznał zażalenie wniesione przez pełnomocnika powoda za nieuzasadnione, oddalając je w całości. Zdaniem sądu drugiej instancji, zwolnienie od obowiązku ponoszenia wydatków jest instytucją wyjątkową i stanowi pomoc państwa dla osób znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej. Niemożność poniesienia wydatków w całości lub części musi mieć charakter obiektywny, na który strona nie ma realnego wpływu. Podkreślić należy, iż postępowanie w sprawie zwolnienia od kosztów ma charakter incydentalny, zatem istotne dla jego efektywnego rozstrzygnięcia jest wnikliwe przeprowadzenie analizy sytuacji majątkowej wnioskodawcy. Sąd Apelacyjny w Szczecinie słusznie podkreślił skrupulatność działań sądu pierwszej instancji w tym zakresie. Powód, dołączając oświadczenie majątkowe, a także uzupełniając w niezbędnym zakresie jego treść, wykazał, jakie są jego realne dochody, a także wydatki, co dodatkowo zostało zweryfikowane przez sąd poprzez zwrócenie się do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z prośbą o przedstawienie odpowiedniej dokumentacji. Powód w oświadczeniu majątkowym dość precyzyjnie określił wysokość miesięcznych kosztów utrzymania mieszkania i rodziny. Jednocześnie pozostałe dochody powód przeznacza na bieżące potrzeby rodziny, co utożsamia z kosztami utrzymania koniecznego. W literaturze podkreśla się, iż do kosztów tych zakwalifikować należy niezbędne wydatki, których celem jest zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych¹¹. Wśród nich wyróżnić należy przede wszystkim wydatki na żywność, leczenie, odzież, środki czystości, edukację czy wydatki związane z zaspokojeniem potrzeb mieszkaniowych. W analizowanym stanie faktycznym, powód nie wskazywał w oświadczeniu jakichkolwiek wydatków wykraczających poza wyżej wskazane. Jednocześnie analiza sytuacji majątkowej powoda, przeprowadzona przez Sąd Okręgowy w Szczecinie, doprowadziła

¹¹ Por. E. Kutermankiewicz, *Wniosek o zwolnienie od kosztów w postępowaniu cywilnym – porady praktyczne w aspekcie najczęściej pojawiających się problemów*, „Palestra” 2012, nr 11–12, s. 101 i n.

do stwierdzenia, iż powód nie podejmował próby choćby częściowego zgromadzenia środków niezbędnych na uiszczenie opłat w postępowaniu sądowym.

Jak już wskazano, w doktrynie wyrażany jest pogląd, zgodnie z którym niemożność ponoszenia kosztów w całości lub części musi mieć obiektywny charakter, na który strona nie ma wpływu. Zdaniem A. Zielińskiego, osoba ubiegająca się o taką pomoc powinna w każdym przypadku poczynić oszczędności we własnych wydatkach. Granicę w tym zakresie powinno stanowić zabezpieczenie koniecznych kosztów utrzymania siebie i rodziny¹². Słusznie zatem podkreślił sąd drugiej instancji, iż powód wszczynający proces powinien się do niego rzetelnie przygotować, także przez poczynienie oszczędności i ograniczenie innych wydatków, które nie są niezbędne i konieczne dla utrzymania siebie i rodziny. Odnosi się to do tego rodzaju wydatków, z którymi nie jest związane ewentualne zachwianie sytuacji materialnej i bytowej powoda i jego rodziny. W orzecnictwie także podkreśla się, że osoba ubiegająca się o zwolnienie od kosztów sądowych powinna w każdym wypadku poczynić oszczędności we własnych wydatkach. Dopiero, gdy poczynione w ten sposób oszczędności okazują się niewystarczające, uzasadnione jest zwrócenie się o pomoc do państwa¹³. Istotne jest także ustalenie przez sąd pierwszej instancji, że konieczność poniesienia przez powoda części kosztów sądowych nie spowoduje uszczerbku utrzymania koniecznego dla niego i jego rodziny. Dochody zarówno powoda, jak i jego żony, mimo że praktycznie równoważą deklarowane przez powoda wydatki, pozwalają na poczynienie oszczędności, co w konsekwencji umożliwi poniesienie kosztu opłaty w wysokości 2000,00 zł od pozwu. Należy podkreślić, że o wyjątkowym charakterze instytucji zwolnienia od kosztów sądowych świadczy także to, iż suma dochodów nie może znacznie przekraczać sumy rzeczywistych wydatków, w świetle czego postanowienie sądu pierwszej instancji, potwierdzone postanowieniem sądu apelacyjnego, należy uznać za słuszne.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie w merytorycznym rozstrzygnięciu sprawy nie odniósł się do kwestii reprezentowania powoda przez profesjonalnego pełnomocnika. Działanie takie należy zaaprobować z uwagi na to, iż sam fakt reprezentowania strony przez profesjonalnego pełnomocnika nie przesądza

¹² A. Zieliński, *Koszty sądowe...*, s. 407.

¹³ Por. Postanowienie SN z dn. 24.09.1984 r., II CZ 104/84; Postanowienie SN z dn. 23.03.2010 r., II PZ 2/10, Lex nr 585787; Postanowienie SN z dn. 4.04.2012 r., I CZ 7/12, Lex nr 1164724; Postanowienie SN z dn. 27.09.2012 r., III CZ 69/12, Lex nr 1232786; Postanowienia SN z dn. 24.09.1984 r., II CZ 104/84, Legalis nr 24376.

jednoznacznie o konieczności ponoszenia przez stronę kosztów związanych z reprezentacją przed sądem. Jak wykazał pełnomocnik powoda, jego honorarium nie zostało pokryte przez powoda, ale przez organizację działającą na rzecz marynarzy znajdujących się w analogicznej do powoda sytuacji. Wobec tego powierzenie prowadzenia sprawy przez powoda profesjonalnemu pełnomocnikowi nie stanowi okoliczności uzasadniającej oddalenie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych.

Podsumowując rozważania w tym zakresie, należy pozytywnie ocenić postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie w przedmiotowej sprawie. Zasada odpłatności postępowania sądowego nie stanowi *novum* działania wymiaru sprawiedliwości, co uzasadnia konieczność przewidywania przez osobę noszącą się z zamiarem wstąpienia na drogę sądową możliwości ponoszenia kosztów postępowania, w tym niezbędnych opłat sądowych. Jak podkreśla się w orzecznictwie, strona przygotowująca się do procesu sądowego powinna być świadoma wydatków, które są związane z tym procesem, a także powinna się do niego przygotować przez poczynienie oszczędności, a jeżeli jest to konieczne, także ograniczenie wydatków, które nie są niezbędne¹⁴. W omawianym stanie faktycznym działania powoda nie były determinowane próbą poczynienia oszczędności, nie podjął on też jakiegokolwiek próby dodatkowego zarobkowania, co nie jest niemożliwe w świetle jedynie częściowej niezdolności do pracy. Istotne znaczenie dla instytucji zwolnienia od kosztów sądowych mają możliwości zarobkowe i podejmowane działania w celu maksymalnego ich wykorzystania przez osobę ubiegającą się o pomoc. Powód, mając możliwość dodatkowego zarobkowania, nie czynił tego, wobec czego jego działanie nie wskazywało jednoznacznie na ostateczny charakter zwrócenia się z prośbą o pomoc do państwa w zakresie zwolnienia od kosztów.

Nie zasługuje także na uwzględnienie argumentacja pełnomocnika powoda wywiedziona w zażaleniu na postanowienie Sądu Okręgowego w Szczecinie, odnosząca się do uprzedniego całościowego zwolnienia od kosztów sądowych na podstawie tego samego wniosku i tych samych okoliczności faktycznych. Istotą tego postępowania o charakterze wnioskowym jest aktualność oświadczenia o stanie majątkowym, rodzinnym, dochodach i źródłach utrzymania składanego przez wnioskodawcę. Słusznie zatem rozstrzygnął sąd drugiej instancji, podnosząc, iż okoliczność ta nie wpływa na ocenę prawidłowości zaskarżonego

¹⁴ Por. Postanowienie SN z dn. 7.01.2010 r., II PZ 31/09, LEX nr 577838.

orzeczenia, ma ona bowiem charakter obojętny względem toczącego się postępowania w przedmiotowej sprawie. W świetle powyższego zaaprobować należy stanowisko sądu drugiej instancji, podzielające zdanie Sądu Okręgowego w Szczecinie, że w sprawie nie zachodzi potrzeba całkowitego zwolnienia od kosztów sądowych powoda, gdyż wnioskodawca jest w stanie ponieść zasądzone przez sąd pierwszej instancji koszty, bez uszczerbku dla koniecznego utrzymania jego i rodziny.

Źródła prawa

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 stycznia 2006 r. w sprawie określenia wzoru oświadczenia o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania osoby fizycznej ubiegającej się o zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu cywilnym, Dz.U. 2006, nr 27, poz. 200.

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego. Tytuł wstępny. Przepisy ogólne, t.j. Dz.U. 2014, poz. 101.

Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, t.j. Dz.U. 2010, nr 90, poz. 594 ze zm.

Orzecznictwo

Postanowienie SN z dn. 22.11.1973 r., I CZ 163/73, Lex nr 7343.

Postanowienie SN z dn. 24.09.1984 r., II CZ 104/84, Legalis nr 24376.

Postanowienie SN z dn. 23.03.2007 r., V CZ 11/07, OSNC 2008, nr 3, poz. 38.

Postanowienie SN z dn. 7.01.2010 r., II PZ 31/09, LEX nr 577838.

Postanowienie SN z dn. 23.03.2010 r., II PZ 2/10, Lex nr 585787.

Postanowienie SN z dn. 4.04.2012 r., I CZ 7/12, Lex nr 1164724.

Postanowienie SN z dn. 27.09.2012 r., III CZ 69/12, Lex nr 1232786.

Literatura

Gajda A., *Prawo do sprawiedliwej procedury sądowej wobec odmowy zwolnienia od kosztów sądowych ze względu na brak obowiązku ich uiszczenia*, w: *Trzecia władza. Sądy i trybunały w Polsce. Materiały Jubileuszowego L Ogólnopolskiego*

- Zjazdu Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego. Gdynia, 24–26 kwietnia 2008 roku*, red. A. Szmyt, Gdańsk 2008.
- Hoffmański P., Wróbel A., w: *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Tom I. Komentarz do art. 1–18*, red. L. Garlicki, Warszawa 2010.
- Kutermankiewicz E., *Wniosek o zwolnienie od kosztów w postępowaniu cywilnym – porady praktyczne w aspekcie najczęściej pojawiających się problemów*, „Palestra” 2012, nr 11–12.
- Pogonowski P., *Realizacja prawa do sądu w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2005.
- Siwek A., *Zwolnienie przez sąd od kosztów sądowych w sprawach cywilnych*, „Monitor Prawniczy” 2000, nr 8.
- Sorysz M., *Zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu cywilnym – zagadnienia wybrane*, „Monitor Prawniczy” 2011, nr 4.
- Stasiak J., *Zwolnienie od kosztów sądowych*, Warszawa 2010.
- Zieliński A., *Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Art. 98–124 KPC. Komentarz*, Warszawa 2013.

**EXEMPTION FROM COURT COSTS IN PRACTICE COMMENTARY
TO THE DECISION OF THE COURT OF APPEAL IN SZCZECIN
OF 7 FEBRUARY 2014 (III APZ 2/14)**

Summary

The paper aims to discuss the institution of exemption from court costs constituting a guarantee of access to the courts in civil cases in the Polish legal system. The Author also draws attention to the important role of the institution of exemption from court costs due to the provision of legal security to persons at risk of legal exclusion. The basis of for Author's considerations is the Decision of the Court of Appeals in Szczecin of 7 February 2014 (ref. III APZ 2/14), based on which the Author presents the principles of admissibility of the exemption from court costs, the requirements for an application drawn up by the person applying for the exemption from the costs, as well as the principles for the assessment of the court in respect of the scope of a partial exemption from court costs.

Translated by Agnieszka Kotula

Keywords: civil procedure, exemption form court costs, right to justice